

Verslag van de conferentie van het Watertorenberaad

Breda, 14 oktober 2021

Opening door Watertorenberaad en Breda

Het thema van vandaag is *Stijlvolle Stedelijkheid*. Dit thema is door Breda en het Watertorenberaad gekozen omdat het belangrijk is met elkaar te praten over kwaliteit en het aantrekkelijk maken van steden voor iedereen, om te wonen, te werken en te leven. Door het Watertorenberaad is de coronatijd benut voor kennisuitwisseling, m.n. met een aantal internationale gasten en het Urban Land Institute. Er zijn nieuwe casestudies opgepakt in Eindhoven, Tilburg, Den Haag en Zaanstad en de rapportage, *Schaalsprong* stad, een integrale aanpak van verstedelijking en bereikbaarheid is inmiddels aangeboden aan en omarmd door de ministeries.

Breda heeft in een aantal projecten bewezen dat versnellen én kwaliteit behouden mogelijk is. Het vergt een andere aanpak, dat heeft Breda gedaan door het introduceren van een 100 dagen-aanpak. Daarmee is een soort van fast lane gecreëerd met een intake aan de voorkant. De bestuurlijke opgave is om dit het nieuwe normaal te laten zijn. Vanavond spreekt **Paul de Beer** de gemeenteraad over de Omgevingsvisie, die uitgaat van binnenstedelijk bouwen en waarin de systeemtransities omgezet zijn naar kwalitatieve opgaven. Er worden grote aantallen woningen gerealiseerd maar ook hoogwaardige mixed use projecten. Breda had door de crisis een achterstand die nu tegelijkertijd een voorsprong is omdat er nu rekening gehouden kan worden met de energietransitie en klimaatadaptatie. Stijlvol heeft ook iets van laidback, rustig en compleet en dat past bij Breda.

In het Watertorenberaad is volgens **Heleen Herbert** “fast lane” opgevat als het niet ontkennen van de complexiteit aan opgaves, die heel urgent zijn en dat combineren nodig is, niet alleen harder maar vooral slimmer werken. De integrale opgave komt terug bij het realiseren van de schaalessprong van de stad, die in het Watertorenberaad centraal staat, door het combineren van denken en doen.

Antoinette van Heijningen, dagvoorzitter, concludeert dat het weer een spannend jaar wordt. Eindhoven en Zwolle gaan met het Watertorenberaad onderzoeken hoe we de gebiedsopgave rondom de knooppunten concreet kunnen realiseren in publiek-publieke en publiek-private samenwerking en de ministeries doen mee.

Bas van Rijsbergen, Breda: de stad in het park

Film van Breda: <https://www.youtube.com/watch?v=lkeHwDtUk68>.

Bas van Rijsbergen, directeur Stedelijke ontwikkeling in Breda, zegt dat stijlvolle stedelijkheid voor Breda niet in de historische stad zit maar in het vormgeven van de kwaliteit van leven. Bij de uitdagingen van deze tijd, stikstof, de wooncrisis, betaalbaarheid van woningen, komt er nog bij dat we niet weten wat corona structureel doet.

De uitdagingen beginnen niet in de stad zelf, de inwoners bewegen zich in een veel groter gebied, de stedelijke regio Breda-Tilburg, een gebied van ongeveer 900.000 inwoners en de 6^e economie van het land. Dat is het vertrekpunt om te kijken naar de positie van Breda en een aantal problemen zul je in de regio moeten oplossen.

De landschappelijke structuur wordt in de regio gebruikt om keuzes te maken als het gaat over wonen en mobiliteit.

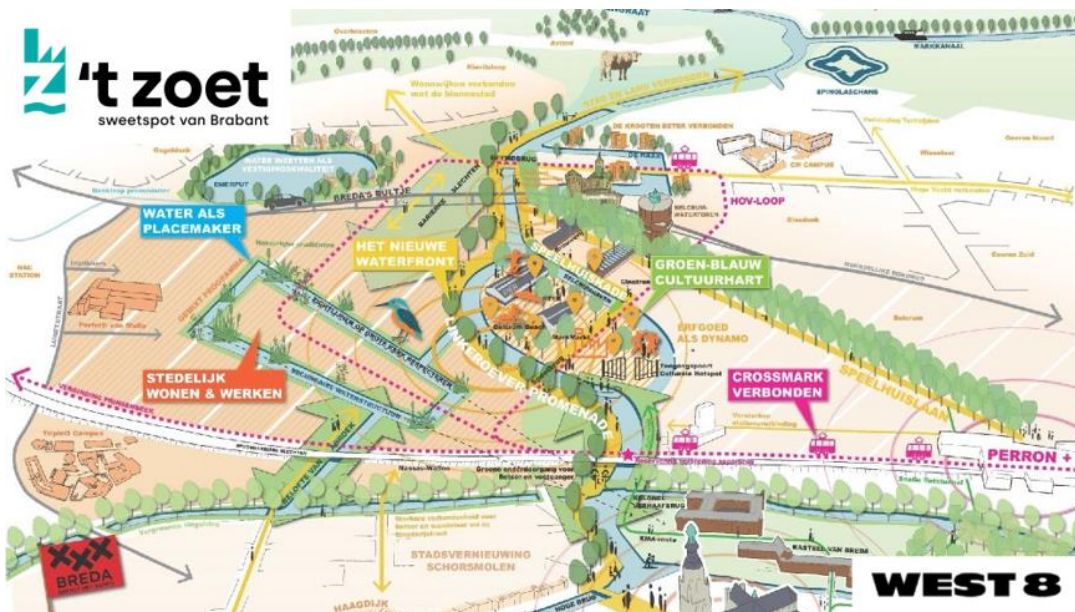
In de omgevingsvisie komen drie termen naar voren: grenzeloos, gastvrij en groen. Breda is een internationaal knooppunt, met een HSL-station, de centrale ligging en de ligging langs de A16.

Tegelijkertijd wil je het bourgondische van Breda niet loslaten. Bij *de stad in een groen park* komt het belang van landschap naar boven. Breda wil een gastvrije stad zijn, waar kwaliteit van leven voorop staat, maar heeft tegelijkertijd wel ambities: 25.000 woningen bouwen, groeien naar 110.000 banen. Waar kom je dan uit in 2040? Alleen al in het centrum groeit het aantal inwoners van 20.000 naar 40.000 en het aantal banen van 25.000 naar 35.000. Het landschap en de structuur is de drager om te zorgen dat we in deze enorme verdichtingsoperatie de goede keuzes maken.

De lessen van corona hebben we nog niet geïnternaliseerd maar voorop staat dat de kwaliteit van de openbare ruimte de komende jaren cruciaal is. Hoe zorg je ervoor dat in deze groeisput mensen kunnen genieten van de openbare ruimte? Breda ziet dat niet als een bedreiging maar als een kans, juist om die verdichtingsoperatie te laten plaatsvinden.

Dat kunnen we niet alleen doen, dat moeten we samen met onze inwoners doen, met de corporaties, met de ontwikkelaars, eigenlijk samen met de hele wereld.

't Zoet, een terrein aan de noordkant van de stad van ongeveer 40 ha dat de gemeente vorig jaar gekocht heeft, is daar een praktisch voorbeeld van. Breda denkt nog na hoe in dit gebied het beste vorm te geven aan de structuur van het water, bereikbaarheid, leefbaarheid etc.

Een voorbeeld van een project dat gerealiseerd is, is de rechtbank aan de noordkant van het station, waar in de dichtste strook van de stad gebruik is gemaakt van de historie. In alle projecten tot aan de Oosterhoutse weg wordt een coulisselandschap als wens of eis meegenomen en zo ontstaat een mooi stadspark.

Aan de andere kant van het havengebied heeft de Woningbouwimpuls (WBI) enorm geholpen om te versnellen en tegelijkertijd het kwaliteitsniveau hoog te houden. De openbare ruimte is daar drager van het gebied terwijl er toch 500-600 woningen worden toegevoegd.

Het paradepaardje van Breda is de Nieuwe Mark. In de jaren '60 is besloten de Mark te dempen. Die fout wordt nu gelukkig hersteld. Het water is teruggebracht op de oorspronkelijke route van de rivier, dwars door de stad. Met de TU Delft wordt bekeken of we kromme bomen kunnen kweken die uit de zijkant groeien. Dat scheelt ruimte bovenop.

Een van de mooiste voorbeelden is Blossem, tegen de wijk Tuinzigt aan. Hier is de keuze gemaakt om de bestaande wijk niet door te trekken, maar een hogere dichtheid neer te zetten waardoor er ruimte van 2,5 ha stadspark ontstaat.

Dit zijn enkele voorbeelden hoe Breda stijlvolle stedelijkheid vormgeeft, met name door een stedelijk landschap te bouwen.

Petra Blaisse (Inside Outside), De stad van de toekomst heeft kwaliteit

Petra Blaisse betreurt dat onder een groeiend deel van onze tuinen in de binnensteden geen volle, gezonde grond zit maar bijvoorbeeld een parkeergarage. Daarom zie je niet wat die veroorzaken, namelijk het weghalen van een stuk aardkorst waar duizenden jaren leven in zit. Als je torens hebt die dicht op elkaar staan heb je te maken met enorme tocht, met veel schaduw en met veel kritieke plekken. Zij wordt dan gevraagd om mee te denken hoe je er nog een aangename ruimte van maakt, met veel groen. In de ontwerpen kiest InsideOutside ervoor dat er een soort stroom ontstaat van binnen naar buiten en andersom. Het groen moet wind tegenhouden, schaduw geven of juist een zonnige sfeer. Het dak wordt meegenomen in het hele verhaal zodat je verbindingen krijgt. Er wordt veel gewerkt met grafische effecten om beweging, ruimtelijkheid en richting te geven in de bestrating. Het wordt allemaal strategisch uitgedacht.

Inside Outside is gevraagd om voor het foodcenter van Amsterdam een landschapsmasterplan te maken. Alleen het middenstuk is hier volle grond, dat wordt echt een tuin. Ze werken met topografische kennis en zien dan waar je grond maakt boven op een betonnen ondergrond en puzzelen hoe dat goed te krijgen. Mobiliteit wordt integraal meegenomen en met de fietsersbond wordt gesproken over de fietspaden en de fietsparkeerplaatsen. Het thema hier is voedsel en eten dus maken ze plekken om samen te koken en te eten. Ook kijken ze hoe we de biodiversiteit kunnen stimuleren.

Voor het Roeterseiland, een universiteitscampus in Amsterdam, is de hele buitenruimte ontworpen in dezelfde stijl en met dezelfde materialen als de grachtengordel. Roeterseiland was gesloten, alleen de studenten konden erin, de mensen die eromheen wonen niet. Het is nu een landschap geworden dat open is en doorloopt. Het aantal (internationale) studenten is vermeerderd van 3.000 naar 17.000. Er is veel gewerkt met ondergrondse infrastructuur om de buitenruimtes aantrekkelijk te maken. De paden slingeren door heel de campus heen, dat geeft een vorm van ruimtelijkheid en romantiek en ze creëren een soort intiemere ruimtes waar weer tuinen en zitplekken kunnen ontstaan. Het slingerende pad is ook symbolisch voor de ontwikkeling van de student, dat is ook geen rechte lijn.

In het hart van Milaan is met een team een publiek park ontworpen op een stuk grond wat sinds de Tweede Wereldoorlog braak lag en werd gebruikt voor opslag: Biblioteca degli Alberi in Porta Nuova. Het is het dak van een ingewikkelde ondergrondse infrastructuur. Door een bed van rechte paden worden alle omliggende gebieden met elkaar verbonden. Door het web van paden ontstaan er onregelmatige velden voor verschillende tuintypologieën met daarover een confetti van bomen van verschillende soorten. Mettertijd vormen die bomen paviljoens waar dingen georganiseerd kunnen worden. Dit park is waanzinnig populair geworden, zeker in coronatijd. Het park kan door de hele buurt gebruikt worden, voor vergaderingen, concerten en sport en spel, er worden groentes verbouwd en er is een restaurant. Ze hebben een hek ontworpen dat slingert en waarin banken en zittingen zijn geïntegreerd zodat mensen binnen en buiten het hek met elkaar kunnen praten. Er zijn velden en tuinen, een vijver, speelplaatsen en sportroutes. De 10 ha worden dag en nacht gebruikt.

In Tilburg was de competitie om de tot monument verklaarde treinreparatiehal om te vormen tot een publieke bibliotheek met verschillende sociale instituten: de Lochal. Het competitieteam wilde de oude structuur zo min mogelijk aanraken. Het is een trappenlandschap geworden waarin met gordijnen op een flexibele manier ruimtes kunnen worden gecreëerd. De gordijnen zijn in Tilburg geweven, dat een eis was. Er zijn twee soorten textiel ontwikkeld, een heel stoer jacquardweefsel met niet alleen een positief en negatief beeld maar ook twee kleuren en een weefsel van visdraad, waardoor je transparante delen krijgt. Er is ook groen gekomen, binnen en buiten.

Met Stefano Boeri is een plan gemaakt voor een park in Genua waar de Morandi brug was ingestort. Er zijn 43 mensen overleden bij dit ongeluk en hier moest een nieuwe brug en een heel mooi park komen, dat leven en werken met elkaar verbindt. Problemen waren de gigantische overstromingen die af en toe voorkwamen en dat in oost-west richting niemand elkaar kon bereiken. Er is een park ontworpen met eigenlijk daaroverheen een park, met een collectie van lokale bomen. Stefano Boeri heeft de hele buurt aan elkaar verbonden door middel van een rode cirkelbrug. Er is een gedenkteken ontworpen voor de getraumatiseerde bewoners en nabestaanden van de overledenen bij het brugongeluk.

De boodschap van Petra Blaisse is dat we niet zomaar leven kunnen scheppen op een betonnen plaat. We moeten de grond in, de initiatiefnemers en natuur moeten gaan samenwerken. Zij breekt een lans voor biodiversiteit.

Tenslotte raadt ze het boek Biodiversity van de gemeente Amsterdam aan.

Samenspraak over verstedelijking met Petra Blaisse, Eva Hekkenberg (directeur concepten van Vorm Holding BV) en **Tobias Verhoeven** (directeur Synchron)

Tobias Verhoeven vindt het belangrijk én complex om steden te maken waar mensen zich fijn, veilig en thuis voelen en waar verbinding ontstaat tussen mensen. Dat zit in de juiste woningen en voorzieningen maar ook in goede openbare ruimtes en de koppeling naar de infrastructuur en mobiliteit, vooral automobiliteit. Automobiliteit anders regelen vraagt ontzettend veel lef maar je hebt dan ook minder parkeergarages nodig.

Eva Hekkenberg neemt mee dat we bij het ontwerpen moeten beginnen bij de oorspronkelijke natuur, terwijl we nu gewend zijn eerst de stedenbouw en daar het groen omheen.

Petra Blaisse Wij zijn eigenlijk gasten op deze aardbol en het is zaak om de natuur niet verder in te kapselen. Als materialen voor gebouwen hergebruikt worden, maak je ook weer een nieuwe industrie en maak je de voetafdruk zo licht mogelijk.

Ze vindt dat ontwikkelaars vooral moeten bedenken dat er ook een naleven is. Wat geïmplementeerd is moet onderhouden worden, uitgebreid worden en gezond gehouden worden. Groen kan veeleisender zijn dan een gebouw. Een investering moet over 20-30-40 jaar uitgespreid worden om er de vruchten van te plukken. Dat kost goede materialen, goed inzicht, goede mensen en onderhoud.

Eva Hekkenberg ziet een tendens dat we steeds meer onderzoeken hoe de omgeving wordt, niet alleen een gebouw. Biodiversiteit is een van de elementen die meegenomen moet worden in gebiedsontwikkeling.

Petra Blaisse vindt dat biodiversiteit eigenlijk is de natuur zijn gang laten gaan en het niet erg vinden dat er mossen, gras en onkruid komt. Dat raakt wel aan bepaalde 'allergieën'. In Milaan mochten geen fruitbomen geplaatst worden want daar komen bijen en hommels op af en die kunnen weleens steken.

Tobias Verhoeven vindt investeren in biodiversiteit bij een opstal ingewikkelder dan bij een gebiedsontwikkeling, waar je kunt kiezen voor minder materialen en meer wild groen; dan zijn er minder onderhoudskosten. Een goed voorbeeld is Kerckebosch in Zeist, waar de kosten op lange termijn niet veel meer zijn. We moeten als ontwikkelaars naar een ecologisch netwerk kijken.

Daarnaast moeten we steeds meer kijken of we de randen van de stad kunnen versterken waardoor daar ook woningen gebouwd kunnen worden.

Het is belangrijk voldoende verbinding en variëteit te behouden in de woningbouw en niet te kiezen voor òf binnen de stad bouwen òf buiten de stad bouwen

Tobias Verhoeven wil investeren om steden sterker te maken en ook voorzien in het oplossen van de woningbouwopgave. We moeten de biodiversiteit versterken aan de randen van de steden. Daar is landbouwgrond met een lage economische waarde, waar je een hoge ontwikkelingswaarde kunt maken. Je moet in beiden investeren.

Een ander thema is nieuwe vormen van samenwerking. **Eva Hekkenberg** ziet al samenwerking tussen provincies, gemeenten en waterschappen. VORM is betrokken bij een project in Zwijndrecht, waarbij niet geselecteerd is op een plan maar op samenwerkingspartners.

Hoe ga je om met omwonenden en stakeholders in de stad? *Inside Outside* heeft in Milaan de verbinding heeft gemaakt met de arme wijk.

Petra Blaisse denkt dat het park enthousiasme heeft gekregen omdat het zich naar alle kanten kan uitbreiden, al naar gelang de behoeften en mogelijkheden. Laat het vooral grenzen overschrijden, dan bereik je meer.

De vraag is of het 15 minuten principe, zoals in Parijs, voor ontwikkelaars een go is.

Tobias Verhoeven denkt dat je de automobilist niet weg moet pesten maar met hubs op strategische plekken kun je goede openbare ruimtes maken. In de toekomst kunnen slimme hubs demontabel gemaakt worden.

Eva Hekkenberg vult aan dat een andere mobiliteit niet van de ene op de andere dag geregeld is.

Tobias Verhoeven verwijst naar de vastgoedontwikkeling op het Koningin Julianaplein in Den Haag met 0 parkeerplaatsen; hier is de OV-ontsluiting optimaal omdat het direct boven op het CS Station van Den Haag ligt

In de film van het Watertorenberaad over de schaa sprong stad, de integrale aanpak van verstedelijking en bereikbaarheid, wordt een pleidooi gehouden om de middelen die Rijk, provincies en gemeenten beschikbaar hebben voor woningbouw en bereikbaarheid te bundelen.

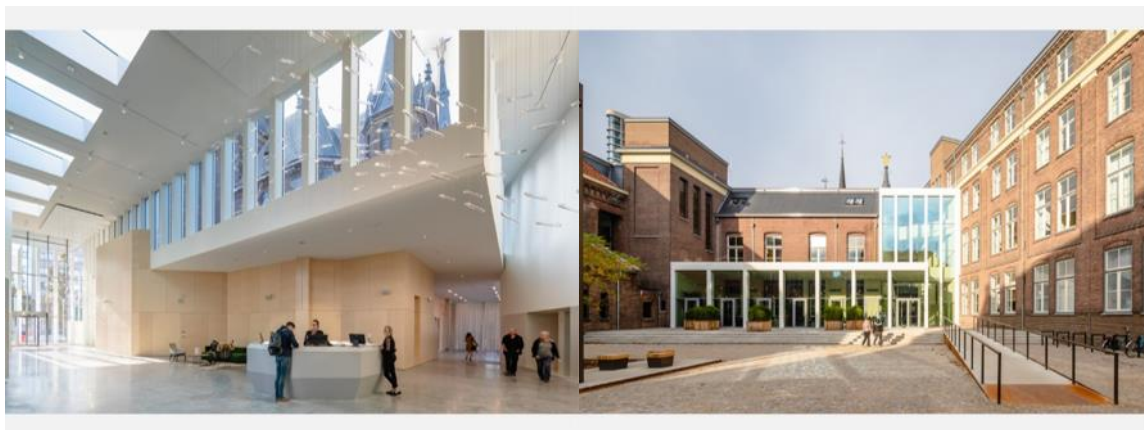
De film https://www.youtube.com/watch?v=4HNozsbl_Mw

Excellent ondernemerschap

Edzo Doeve vertelt dat DELA betrokken is geraakt bij gebiedsontwikkeling in Eindhoven van een oud centrum met een binnenplein met een kerk en een klooster, die met de rug naar de stad toe staan. Dat binnenplein werd door hem acht jaar geleden ontdekt tijdens *Glow* en zou een prachtige locatie zijn voor ceremonies in de stad, een plek waar je kunt rouwen en trouwen. De gemeente heeft dit in 2013 aanbesteed. DELA vond dat dit hele stuk onderdeel moest worden van het open stadshart van Eindhoven. Er waren verschillende gebouwen, de Paterskerk, een oud gymnasium met internaat gebouwen, een kapel, een refter en een binnenplaats. Er was zelfs toestemming van het Vaticaan nodig om dit allemaal mogelijk te maken.

In een **film over DOMUSDELA** wordt het verhaal verteld van een bijzondere plek die de tand des tijds doorstond. Het begint in de 15^e eeuw toen de Augustijner monniken een klooster stichtten. De afgelopen decennia nam het kerkbezoek af en het klooster werd te klein voor het steeds minder wordend aantal monniken. De paters gingen op zoek naar een andere bestemming voor Mariënhage en voor henzelf.

DELA kwam met een plan om een eenheid te maken van de gebouwen, waarmee ze daadwerkelijk de toekomst in werden gebracht. Vol overtuiging zetten de paters, DELA en anderen hun schouders eronder. De indrukwekkende metamorfose is in minder dan twee jaar voltooid. Het complex werd gedeeltelijk afgebroken en herbouwd, aangepast aan de behoeften van deze tijd. Nu is het een eigentijds licht en toegankelijk complex, een plek om te ontmoeten, vieren en verblijven, te genieten van kunst, historie, eten en drinken.

Edzo Doeve vertelt dat er exploitanten gevonden zijn voor het hotel, de evenementen en de catering en er is een akkoord met Muziekgebouw Eindhoven om daar concerten te organiseren. DELA neemt genoegen met een klein rendement om dit mogelijk te maken. Allerlei attributen die behoren bij de katholieke kerk zijn bewaard gebleven. Er zijn overal kunstwerken aangebracht van kunstenaars uit Eindhoven. Het Van Abbemuseum zorgt om de zoveel tijd voor een kleine expositie waarin ze hun eigen kunst combineren met beelden en kunstwerken uit de kerk. Het altaar is afgebouwd en op een andere plek weer opgebouwd. Bij de verbouwing is een muur uit de 5^e eeuw, die lang verborgen was gebleven, weer zichtbaar geworden.

DOMUSDELA is nu onderdeel van het kloppend hart van de stad. Op de kerk staat een icoon van de stad, Jezus Waaghals, een uit de kluiten gewassen heilighartbeeld dat op een kleine sokkel staat, vandaar de naam.

Eindhoven is een lichtstad maar ook een stad van samenwerken. Augustinus heeft meer geschreven dan Shakespeare en een van zijn bekende uitdrukkingen was *zoals wij zijn, zijn de tijden*. Daarmee bedoelt hij dat je zelf verantwoordelijkheid draagt voor alles wat gebeurt. Wij bepalen wat er gebeurt, wij zijn de tijd. Dat is ook wat achter op de gevel staat.

Jeroen Griffioen is softwareontwikkelaar en verantwoordelijk directeur van *Inkubis*, dat geen klassiek bedrijf is maar eigenlijk een ondernemersplatform om ondernemers te helpen hun ambities waar te maken. *Inkubis* heeft 17 dochterbedrijven waar ondernemers het bedrijf zelf leiden. Ze worden ontzorgd en gecoacht in hun ondernemerschap. *Inkubis* geeft continue jonge mensen de kans om een bedrijf te starten. De mensen die nu van school komen kijken naar heel andere dingen dan de vorige generatie. Ze vinden ondernemerschap en vrijheid heel belangrijk maar willen misschien ook een keer iets gaan doen met een hoger doel. Deze ondernemers kunnen jonge mensen zijn of mensen met een jonge geest. *Inkubis* ontzorgt door financiële slagkracht te geven en te helpen met onder andere boekhouding en juridische zaken.

Deze ondernemers hebben ook een goede werkplek nodig. Ze hebben een bankje nodig waar ze even op kunnen zitten, een goede kop koffie en een plek waar je naar buiten kunt kijken en rustig kunt praten. Veel belangrijker nog is dat deze mensen hybride willen werken. Niemand heeft een vaste plek, een vast bureau of vaste werktijden. Door corona mocht niemand meer naar kantoor toe en het is de vraag hoe dat in de toekomst zal gaan. *Inkubis* denkt dat hybride werken wel zal blijven en een flexibel kantoor zal heel belangrijk zijn. Zoals we de term *software as a service* kennen, zullen we *office as a service* gaan krijgen. Dat betekent flexibele contracten en ruimtes die je kunt op- en afschalen.

De werknemers krijgen er ook steeds meer last van dat zij geen woonplek kunnen vinden. Vooral de mensen van het kantoor in Amsterdam moeten steeds verder weg gaan wonen. Dan is er weer een probleem met mobiliteit en een groot probleem met parkeren.

Een andere uitdaging is dat mensen die nu op de markt komen vaak een sabbatical willen of een paar jaar voor een lager loon werken omdat ze een goed doel willen dienen. Ze wisselen überhaupt vaker van job. Totdat ze kinderen krijgen, dan willen ze zekerheid en stabiliteit. De vastgoedsector kan dit niet alleen oplossen, verschillende sectoren moeten daarvoor bij elkaar komen.

Inkubis gelooft heilig in co-creatie, samenwerken met bedrijven uit andere sectoren en disciplines. Dat betekent misschien dat je informatie moet delen, dat je moet investeren in dingen die niet direct bij jou resultaat opleveren maar bij iemand anders. *Inkubis* heeft een joint-venture opgericht in de health sector om samen dingen te ontwikkelen die echt werken in de zorg. Ook in de vastgoedsector liggen er kansen, technische oplossingen die bij kunnen dragen aan de uitdagingen die er liggen. Ga praten met andere partijen en zoek verbinding.

Inkubis gelooft er heilig in dat ondernemerschap en werkgeverschap gaan veranderen en nodigt uit om daarover te praten.

Jeroen Griffioen vraagt om bij een opdracht niet alleen met de opdrachtgever, de werkgever, te praten maar vooral met de werknemers, die gaan het gebouw gebruiken en kijk wat ze nodig hebben.

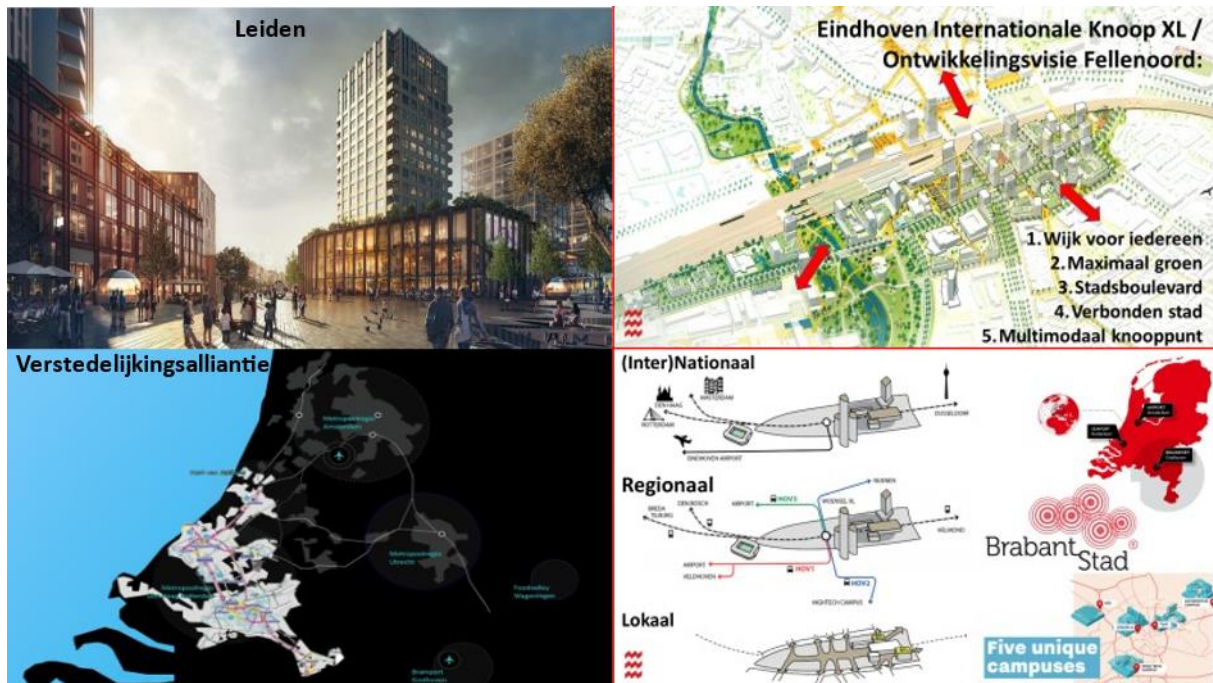
Praktijkvoorbeelden uit Leiden en Eindhoven

Jos Roijmans, programmamanager van de Spoorzone in Eindhoven en **Adrian Los**, directeur Stedelijke ontwikkeling in Leiden, laten de praktijk van Eindhoven en Leiden zien. Net als Breda werken deze steden in toenemende mate in regionaal verband aan de verstedelijkingsopgave in combinatie met de wateropgave, energie, mobiliteit en landschap.

Adrian Los verwoordt de functie van de Verstedelijkingsalliantie voor Leiden. Alle systemen zoals het OV-systeem, en de energiesystemen zijn gefocust op de regiogebieden en ook de mensen die in de

stad komen wonen zijn dat. Die maken onderdeel uit van een groter geheel en in de Verstedelijkingsalliantie worden samen de voorwaardenscheppende investeringen gedaan. In Brabant was er in het verleden concurrentie tussen Brabantse steden maar nu werken de steden samen in Brabantstad.

Jos Roijmans toont met een plaatje aan dat de ontwikkeling van KnoopXL niet alleen over het bouwen van een nieuwe wijk gaat, maar om het leveren van een bijdrage aan de BV Nederland, in de ABC Airport (Amsterdam), Brainport (Eindhoven) en Seaport (Rotterdam). Op elk schaalniveau wordt samenwerking gezocht. We hebben daarbij alleen de brains nodig maar ook de gouden handjes. De inclusiviteit in de samenleving en op de arbeidsmarkt zal op lokaal niveau in de stad en wijk terug moeten komen.

Wat leert Leiden van Breda, een stad in het park?

Het zijn beide steden met een grote waterstructuur, met kennis, met veel historische gebouwen. Daar moet je omheen werken met passen en meten en dat gebeurt ook. Leiden heeft bijvoorbeeld met het Singelpark ook een belangrijke parkachtige structuur in de binnenstad ontwikkeld.

Wat zijn de wensen op het gebied van met openbaar vervoer?

De belangrijkste opgave voor de komende jaren in Eindhoven is aanhaken op de nationale en internationale netwerken en de oostkant voor elkaar zien te krijgen. We moeten kritische massa organiseren door het sluiten van letterlijke (infrastructurele/OV) netwerken.

Adrian Los geeft aan dat de belangrijkste strategie van Leiden is gericht op groeien op de plekken waar dat goed kan. Dat is het verdichten van de binnenstad. De verstedelijking moet gepaard gaan met een transitie naar duurzame mobiliteit. De mobiliteitstransitie moet ongeveer gelijktijdig met de schaa sprong plaatsvinden. Dat is een forse uitdaging.

Hoe te voorkomen dat de geplande parken en plein verworden tot kleine perkjes?

Adrian Los antwoordt dat er wordt geprobeerd om de bestaande parken en alle kleine stukken groen rondom de singels in Leiden op te nemen in een veel grotere ring. In de Omgevingsvisie is nu zelfs een Singelpark XL opgenomen, dat waarschijnlijk niet in één keer gerealiseerd kan worden.

Jos Roijmans noemt dat Eindhoven allereerst wil koesteren wat er is en de groene waarden vervolgens wil uitbreiden. Dat betreft het realiseren van een bredere doorwaadbare mogelijkheid onder het spoor door, een autoweg omvormen naar een stadsboulevard met minder autoverkeer en het bus- en treinstation omvormen tot een aantrekkelijke hub.

Hoe gaan de steden om met de zittende bewoners, zoals in Eindhoven met de achterliggende wijk Woensel? Hoe gaat dat met de mensen die er al wonen en met de mensen die er graag willen gaan wonen?

Jos Roijmans antwoordt dat in KnoopXL 6.000-7.000 wooneenheden komen maar je weet nog niet voor wie. De complete woonladder moet in dit gebied terugkomen. Oud-Woensel is een gebied dat het op sommige punten moeilijk heeft. Het is belangrijk goede verbindingen te leggen zodat de omliggende wijken kunnen meeprofitieren van deze ontwikkeling. Er zitten daarbij juist ook briljantjes in dit gebied. Eindhoven zoekt bij de belangrijke scharnierpunten aandacht voor de sociaalmaatschappelijke kant.

Leiden doet veel aan participatie, maar participatie is op elke tafel anders. Ieders perceptie is daarin heel anders en niet iedere Leidenaar staat te juichen bij wat er gebeurt. We denken serieus na of de extra slag participatie nog meer draagvlak en beter inzicht. Het gaat daarbij bijvoorbeeld niet alleen meer om mooie openbare ruimtes, maar ook om het functioneel absorberen van water en hitte.

Hier ligt een grote opgave. Jeroen Griffioen zei het al: luister naar de mensen die er komen werken en maak om hun werkplek het gebouw heen, zo moet er een plek gemaakt worden om de mensen die er leven heen.

Wim Daniëls, schrijver en publicist, benadrukt tot slot het belang van samen leven, gemeenschapszin en behoud van een dorpschaal, de nabijheid en de menselijke maat in de stad. Dat draagt bij aan de kwaliteit van stedelijk leven en daarmee aan de kwaliteit van de stedelijkheid.

Afscheid van Peter Ruigrok, voormalig voorzitter van het Watertorenberaad

Phillip Smits memoreert dat we sinds Peter in 2012 Ton Lensen opvolgde ongeveer 35 Watertorenberaden hebben gehad en 7 conferenties en heel veel opbouwende discussies. Het Watertorenberaad is in 2010 opgericht, in een tijd dat we geen woningen verkochten en het bouwen stillag. "Peter, jij bent er participant in geweest om te zorgen dat we met elkaar kennis gingen delen, elkaar konden vinden en begrijpen wat er aan de hand was. Met jouw komst werd het ook steeds inhoudelijker. Je hebt veel, grotere, onderwerpen op de agenda gezet. Duurzaamheid werd steeds belangrijker, circulair bouwen maar ook een inclusieve en slimme stad. In de laatste jaren lag het accent vooral op de binnenstedelijke herontwikkeling. Er zijn allerlei publicaties geweest onder jouw voorzitterschap. Het mooie vond ik dat jij in de tijdgeest naar dingen keek en altijd zorgen dat er nieuwe discussies ter tafel kwamen. Jouw drijfveer heeft ertoe geleid dat we elkaar beter zijn gaan begrijpen en daardoor beter zijn gaan samenwerken. Peter, dank voor jouw inspirerende leiderschap en voorzitterschap. We zullen je heel erg missen. Dank je wel."

Peter Ruigrok vond het een eer om voorzitter te mogen zijn en vond deze conferenties altijd een mooi moment om het netwerk bij elkaar te hebben en concreet iets bij te dragen aan de steden in Nederland. De samenwerking is altijd uitermate inspirerend geweest.

Antoinette van Heijningen bedankt iedereen en sluit het formele deel van de conferentie af.

